

7. Torńska T. Oni. – Warszawa, 1989.
8. Protokół posiedzenia Komisji Organizacji Polskiego Komitetu Narodowego z dnia 27 grudnia 1943 r. // Archiwum Ruchu Robotniczego. – Warszawa, 1984. – Т. 9.
9. Spuścizna J. Bermana // Archiwum Akt Nowych. – Oddział VI. – Sygn. 325/30.
10. Lampe A. – spuścizna // Archiwum Akt Nowych. – Oddział VI. – Sygn. 250/11.
11. Syzdek B. Stenogram dyskusji redakcyjnej: Kult jednostki i jego wpływ na budownictwo socjalizmu w Polsce // Z Pola Walki. – 1988. – nr. 2(122).

Summary

The author contends that in post-war years there were three active pro-Soviet political groups that formed the future model for the development of post-war Poland, namely the Polish Workers Party in Poland, the Union of Polish Patriots and the Central Bureau of Polish Communists in the Soviet Union. The Union of Polish Patriots and the Central Bureau of Polish Communists formally followed the tactics of preserving the multi-party system in the liberal and democratic society. The leaders of the Polish Workers Party were leaning towards Lenin's concept of power and were laying the foundation of a dictatorship society.

М. М. Бессонова

УЧАСТЬ США У ВИРІШЕННІ “НІМЕЦЬКОГО ПИТАННЯ” НА ПІДГОТОВЧОМУ ЕТАПІ (кінець 1989 – початок 1990 рр.)

Проблема об'єднання Німеччини була однією з найважливіших у період завершення “холодної війни”. Власне, вирішення “німецького питання” демонструвало собою ліквідацію розколу Європи та всього світу на два ворожих табори. Тому це питання виходило за межі німецько-німецьких відносин і до його розв'язання були залучені провідні світові держави. Цій проблематиці вже присвячено низку монографій, статей, дисертаційних досліджень. Проте, ще зберігається певне коло питань, які ще не досліджувалися ані у вітчизняній, ані у зарубіжній історіографії. У даній статті зроблено спробу показати участь США у вирішенні “німецького питання” на підготовчому етапі, тобто до проведення самих переговорів у лютому 1990 р.

Одразу слід звернути увагу на те, що події 1989 р. у країнах Східної Європи викликали трансформацію всієї системи міжнародних відносин, яка склалася після Другої світової війни. Всі учасники цієї системи мали відповідно відреагувати на самі події та пристосуватися до нових історичних умов. Для США це було особливо важливим, бо разом із трансформацією у світі змінювалися роль та місце в ньому Сполучених Штатів. На потребу дня ставало питання формулювання нових завдань та цілей американської європейської політики. Виключення східноєвропейських країн зі сфери радянського впливу створювало умови для їх залучення до західноєвропейського інтеграційного процесу. Якщо раніше політика США щодо країн Східної Європи здійснювалася в контексті американсько-радянського протистояння, то з кінця 1989 – на початку 1990 рр. почалася її переорієнтація. Східна Європа розглядалася вже у західноєвропейському контексті. Це було пов'язано з тим, що для Сполучених Штатів актуальною проблемою ставало забезпечення активної участі у європейських справах. Щоб не втратити позиції лідера, США намагалися використовувати можливі суперечності у регіоні, до вирішення яких вони могли залучитися. Однією з таких підстав була ситуація, що склалася в Європі із приводу вирішення проблеми, пов'язаної з об'єднанням Німеччини.

Першою визначальною подією, яка сфокусувала увагу світової громадськості на необхідності вирішення німецького питання після масових утеч громадян НДР до ФРН, мітингів протесту та демонстрацій, було “падіння” Берлінської стіни 9 листопада 1989 р.

У зв'язку з цим, Дж. Кеннан, відомий американський політичний діяч, колишній посол США в СРСР, визначав дві основні проблеми, які постали перед світом у листопаді 1989 р.: збереження стабільності та визначення майбутнього НАТО, до вирішення чого мали активно залучитися й США. Дж. Кеннан підкреслював складність такої ситуації, що полягала у взаємозв'язку тих проблем, які тепер мали бути розв'язані у нових політичних умовах. Серед них він називав питання політичного та економічного втягнення Східної Європи до ЄС, питання подальшого існування НАТО та ОВД, роззброєння, питання взаємин обох частин Німеччини, можливість їх об'єднання [1, р. 169].

За результатами опитувань громадської думки США, проведених 15 листопада 1989 р. для журналу “Тайм”, 72% респондентів вітали можливість об'єднання Німеччини, у той час як лише 13% були проти. До того ж, 55% опитаних американців вважали, що США мали сприяти цьому процесу, і лише 14% були протилежної думки [2, р. 23].

Американські політичні кола доволі стримано зустріли звістку про події у Східному Берліні. П. Нітце, представник органів національної безпеки, підкреслював, що об'єднання Німеччини може “налякати багато людей”, додаючи, що американська політика мала сприяти пошуку альтернативного засобу близької кооперації між двома німецькими державами [3]. Дж. Кеннан наголошував на тому, що ще не було потреби негайного об'єднання та ще не прийшов час обговорювати цю проблему [4]. Більш відкрито висловив свою думку Г. Кіссінджер, який заявив, що об'єднання Німеччини певною мірою було неминучим. З. Бжезінський також погоджувався з необхідністю об'єднання Німеччини, хоча бачив це як конфедерацію двох країн та ліквідацію розділу Німеччини: “Ми не можемо ліквідувати розділ Європи без ліквідації розділу Німеччини. Якщо ви бажаєте завершити розділ Німеччини, ви маєте ліквідувати ті побоювання, які генеруються цим розділом” [3].

Звістка про падіння Берлінської стіни була дуже насторожено зустріта тогочасним президентом США Дж. Бушем-старшим, хоча він і передбачав, що Берлінська стіна впаде за часи його президентства [5]. Вперше свою точку зору щодо проблеми двох Німеччин американський президент висловив ще 18 вересня 1989 р. під час свого візиту до штату Монтана. На прес-конференції на запитання: “возз'єднана Німеччина стане стабілізуючою чи дестабілізуючою силою в Європі?” Дж. Буш-старший відповів, що це мали вирішити самі німці, та що він відчував, що возз'єднана Німеччина не могла бути загрозою (буквально “шкідливою” – М.Б.) для миру в Європі [6, р. 483–484]. У своїх спогадах Дж. Буш, відзначаючи, що для нього проблема об'єднання Німеччини була на порядку денному задовго до 9 листопада 1989 р., згадував про велику дискусію з Ф. Міттераном під час зустрічі у Кеннебанкпорті 20 травня 1989 р. [7, р. 92]. Проте, на прес-конференції, присвяченій відкриттю кордонів НДР, яка проводилася 9 листопада 1989 р., Дж. Буш на запитання щодо його думки про возз'єднання Німеччини, відповів, що “ще дуже рано про це говорити” [8, р. 1490]. За твердженням американських дослідників В. Тарплея та А. Чейткіна, така реакція американського президента спричинялася тим, що для сімейних традицій Дж. Буша, пов'язаних з економічними інтересами, була притаманною підтримка тоталітарних режимів у Східній Німеччині: спочатку нацистського, потім комуністичного [9, р. 546.].

Стримана реакція Дж. Буша була також ілюстрацією розуміння того, що склалися підстави для недалекого відродження об'єднаної Німеччини, яка становила “смертельну загрозу” для лідерства США в Європі. Як відзначав у своїх спогадах директор європейського відділу Ради національної безпеки США (1989–1992) Р. Хатчінгс, підтримка Сполученими Штатами ідеї та процесу об'єднання Німеччини була значною, але зорієнтованою не стільки на допомогу самому об'єднанню, скільки спрямуванню її у правильному напрямку. Автор визнає, що США робили це задля власних цілей, але на той період інтереси США співпадали з інтересами Німеччини. Для німців головною метою було об'єднання їх країни, для американців – майбутнє присутності США в Європі, для обох – майбутня структура європейської безпеки та їх стосунки з СРСР [7, р. 90, 109].

Слід відзначити, що США надавали не тільки дипломатичну підтримку, а і практичну допомогу процесам, які відбувалися в обох німецьких державах наприкінці 1989 р. Так, коли після падіння Берлінської стіни кількість біженців з НДР набагато зросла, США надали можливість розселити людей на своїх військових базах у ФРН, а командуванню американськими військами було наказано надавати усю необхідну допомогу західнонімецькому уряду [10, р. 1491].

Американський дослідник О. Моєнс визначив чотири основні моменти у процесі підготовки об'єднання Німеччини, в яких саме американська дипломатія відіграла значну роль: 1) вона захищала канцлера Г. Коля на початку грудня 1989 р., коли він першим зі світових лідерів виступив з приводу проблеми об'єднання; 2) сприяла участі Франції, Великобританії та СРСР у підготовці переговорів у лютому 1990 р.; 3) винайшла загальну позицію Заходу щодо членства Німеччини в НАТО; 4) в якості посередника надала пакет гарантій у травні та червні 1990 р., які змусили СРСР примиритися з тим, що об'єднана Німеччина залишалася в НАТО [11, р. 531].

Головним завданням американської політики ставав перехід від риторичної підтримки до активного залучення. Для обговорення питання об'єднання Німеччини наприкінці 1989 р. були заплановані зустрічі: 21 листопада з Г. Геншером у Вашингтоні, 24 листопада з М. Тетчер у Кемп-Девіді, 2–3 грудня з М. Горбачовим на Мальті, одразу після Мальти – зустріч з союзниками по НАТО в Брюсселі, у середині грудня з Ф. Міттераном у Сент-Мартіні.

Під час зустрічі Г. Геншера з Дж. Бушем та Дж. Бейкером обговорювалася ймовірність небезпеки для вирішення питання про об'єднання Німеччини з боку опозиційно налаштованих європейських країн ще до того, як цей процес розпочнеться. Західнонімецького міністра закордонних справ запевнили, так само як і канцлера Г. Коля у попередніх телефонних розмовах, що США активно підтримуватимуть об'єднання [7, р. 98].

Ця проблема була у центрі уваги дискусії за круглим столом, яка відбулася 21 листопада 1989 р. у нижній палаті Конгресу США між представниками законодавчої влади США, американськими науковцями-політологами та запрошеними політичними діячами із Західної Німеччини. Дискусія була сфокусована на питаннях впливу змін у Східній Німеччині на політику США; подальшого функціонування НАТО, Європейського Співтовариства, Варшавського Пакту; стану політичних та

економічних реформ у Східній Німеччині; а також на питаннях перспективи та впливу можливого об'єднання двох Німеччин на подальший розвиток Європи [12].

Слід звернути увагу на те, що до подій 1989 р. основний вимір проблем, які певною мірою торкалися американських національних інтересів у Східній Німеччині, були пов'язані з розділеним Берліном та націоналізованою власністю. Так, проблема націоналізації була вирішена в усіх країнах Східної Європи, окрім Східної Німеччини, тому була у сфері особливої уваги США [12, р. 7–8].

За круглим столом найбільш жваво обговорювалося питання возз'єднання Німеччини, яке було тісно пов'язане з питаннями американської присутності в Європі, та ліквідації роздільності цього континенту. У дискусії важливим визнавалося не стільки визначення форми майбутнього державного устрою країни, скільки сам факт возз'єднання. Обговорюючи проблему союзу двох Німеччин, директор Вашингтонського Інституту німецьких досліджень Дж. Лівінгстон відзначив, що потрібно дуже обережно ставитися до терміну “возз'єднання”, тому що він ніс у собі певну “реставрацію об'єднаної німецької держави – Рейху, створеної Бісмарком та Гітлером”. На його думку, нове об'єднання Німеччини матиме відмінні риси від попередніх історичних прикладів. Дж. Лівінгстон пояснював це наступними причинами: західнонімецький уряд намагатиметься узгодити майбутнє об'єднання з НДР з союзниками по НАТО та сусідами; рішення про об'єднання буде рішенням самого народу (а це є дуже важливим для американців); німці сьогодні – демократи за своїми поглядами; Європейське Співтовариство мало визнати об'єднання Німеччини, яка б форма державного устрою не виникла; Західна Німеччина – федеративна республіка, тому її структура спроможна пристосуватися до нових федеративних зв'язків з НДР [12, р. 8–9]. Таким чином, можна відзначити, що Дж. Лівінгстон висловлював думку тих, хто вважав, що вирішення німецького питання в умовах останнього десятиріччя XX ст. є цілком можливим та реальним.

Потрібно зауважити, що у правничому змісті ситуація з об'єднанням Німеччини була нескладною, принаймні для ФРН та її трьох західних союзників. Б. Фон Штаден, колишній посол ФРН в США, пояснював, що основний закон ФРН передбачав досягнення об'єднання країни, а три західні країни були зобов'язані сприяти цьому, бо підписали Конвенцію про взаємини трьох країн та ФРН 26 травня 1952 р. Ситуація з США була у багатьох аспектах найлегшою, оскільки у порівнянні зі своїми західноєвропейськими союзниками, США були географічно віддаленими від ФРН та їх не торкалися питання зростання території Німеччини. Однак, у політичному розумінні об'єднання було більш складним та комплексним питанням: для ФРН та США меншою мірою, трохи більшою для Британії та Франції, та найскладніше – для СРСР [13, р. 135].

Іншою проблемою, яка обговорювалася за круглим столом у Палаті Представників американського Конгресу, було питання про роль США у процесах підготовки майбутнього об'єднання. Серед пропозицій, які висувалися, можна виділити три основні варіанти: перший, запропонований Дж. Лівінгстоном, передбачав для США роль гаранта у стосунках між двома Німеччинами, якої б форми вони не набули: конфедерації, федерації чи то єдиної держави; другий варіант, Дж. МакАдамса, базувався на координуванні Сполученими Штатами політики між країнами Заходу з метою протистояння новій небезпеці з боку Німеччини; в основі третього варіанта, автором якого був Д. Штоббе, колишній мер Західного Берліну, член парламентської групи, яка відвідала з візитом Сполучені Штати разом з Г. Геншером, було лише продовження політики США щодо контролю над ядерною зброєю, що і мало стати важливим фактором стабілізації [12, 15, 23, 30]. Незважаючи на те, що Д. Штоббе закликав США: “Залишайтеся в Європі”, наявного бажання аби американці брали активну участь у вирішенні німецького питання не спостерігалось.

Наступною подією, яка після падіння Берлінської стіни “шокувала” весь світ, було проголошення 28 листопада 1989 р. канцлером ФРН Г. Колем у Бундестазі його “10-пунктної програми” щодо об'єднання Німеччини.

За даними М. Гертемакера, лише американська адміністрація була попереджена про зміст промови канцлера ФРН: вранці, перед своїм виступом, Г. Коль надіслав Дж. Бушу детальний план свого бачення німецької конфедерації та просив підтримки з його боку. До речі, радянський посол отримав це повідомлення об одинадцятій ранку, у той час, коли Г. Коль вже оголошував свої пропозиції. Інші західні союзники отримали цей план ще пізніше [14, р. 107].

Причина, чому Г. Коль зробив оголошення цієї програми, навіть не попередивши власного міністра закордонних справ, полягала у бажанні випередити втручання чотирьох держав-переможниць Другої світової війни у вирішення проблеми об'єднання Німеччини. 28 листопада на зустрічі з репортерами Дж. Буш не дав будь-яких коментарів щодо програми Г. Коля, висловивши бажання почекати безпосередньої розмови з канцлером ФРН [15, р. 1594]. Наступного дня, 29 листопада 1989 р., Дж. Буш у телефонній розмові з Г. Колем висловив свою підтримку його програми, яка передбачала поступове, розтягнуте на декілька років об'єднання Німеччини [6, р. 484]. Того самого дня Дж. Бейкер визначив чотири основні принципи, які мали бути враховані при реалізації об'єднання Німеччини [16, р. 100].

Незважаючи на те, що США були першими, кого повідомили про план Г. Коля, американський президент, як і більшість голів західних держав, був незадоволений тим, що Г. Коль спочатку не

проконсультувався із союзниками по НАТО. Проти об'єднання Німеччини виступили Франція, Великобританія, Польща та СРСР. Французький президент Ф. Міттеран ще 14 листопада 1989 р. закликав 12 членів ЄС зустрітися для обговорення ситуації, яка склалася в Європі. 18 листопада 1989 р. у Парижі відбувся самміт ЄС, на якому європейські лідери намагалися перенести вирішення проблеми об'єднання Німеччини на далеке та невизначене майбутнє. На закритті сесії М. Тетчер відзначила, що питання визначення кордонів Німеччини ще не мало стояти на порядку денному. “Вони (кордони) мають залишатися такими, якими вони є” [17]. До речі, саме так прем'єр-міністр Великобританії висловила свою думку у повідомленні до Дж. Буша напередодні візиту до Парижу. Як свідчить Р. Хатчінгс, Франція та Великобританія навіть домовлялися про винайдення певних спільних заходів, спрямованих на гальмування процесу об'єднання Німеччини, серед яких було підняття питання про кордони з Польщею та сепаратні контакти з СРСР та Східною Німеччиною [7, р. 96].

Після того як Г. Коль оголосив свою “10-пунктну” програму, Ф. Міттеран заявив, що цю пропозицію треба вважати за “юридичну та політичну неможливість”, тому що возз'єднана Німеччина являтиме собою “неконтрольовану силу”. Прем'єр-міністр Великобританії М. Тетчер застерігала, що з'єднання двох Німеччин “не мало бути необачним”. Прем'єр-міністр Італії Дж. Андріотті вказував на незручний час, обраний Г. Колем для реалізації його плану. М. Горбачов попереджав, що не потрібно “роздувати вогонь” процесу реформ у Східній Європі, хоча Е. Шеварднадзе відзначив, що жодна країна в Європі не розглядатиме об'єднану Німеччину як загрозу стабільності післявоєнного порядку [14, р. 155–156].

Офіційна позиція США відносно процесу об'єднання Німеччини була визначена президентом Дж. Бушем на самміті членів НАТО у Парижі 3–4 грудня 1989 р. та держсекретарем Дж. Бейкером у зверненні до Берлінського прес-клубу 12 грудня 1989 р. [18, с. 214–215].

На думку М. Гертемакера, Дж. Буш намагався співставити розвиток ситуації у Німеччині із переговорами Схід–Захід, з метою дати зрозуміти Г. Колю, що США не підтримують ідею передчасної конфедерації двох Німеччин, доки не відбудуться консультації з іншими західноєвропейськими країнами та СРСР [14, р. 110]. Урешті-решт, незважаючи на занепокоєння, висловлені Дж. Андреотті та М. Тетчер, Альянс підтвердив пропозиції Дж. Буша. Отже, НАТО погоджувався на об'єднання Німеччини.

Але події у Східній Європі розвивалися дуже швидко, що вимагало винайдення реальних рішень та відмову від загальних фраз про майбутнє континенту. Для отримання інформації “з перших рук” та з метою координування подальшої політики держсекретар США Дж. Бейкер 11 грудня 1989 р. виїхав із візитом до Г. Коля, Г. Геншира та Г. Модрова, голови уряду НДР. Цей дипломатичний крок адміністрації президента, а саме зустріч у Потсдамі Дж. Бейкера з “комуністом-реформатором” Г. Модровом 13 грудня 1989 р., опоненти Дж. Буша розцінили як зневаження тих східних німців, які “вирушили до свободи”, та як задум будь-що підтримати комуністичний режим або запобігти об'єднанню Німеччини. Як відзначають дослідники В. Тарплей та А. Чейткін, Дж. Буш проявив себе як один з не багатьох світових лідерів, які підтримували комунізм [9, р. 547–548; 7, р. 385]. Цьому можна знайти пояснення. Якби США обговорювали питання об'єднання Німеччини лише з представниками ФРН, це могло інтерпретуватися як сприяння “анексії” НДР. Тому, з метою запобігти ускладненням у взаєминах з Радянським Союзом, було необхідно провести консультації як із Західною, так і Східною Німеччинами.

Важливим має здаватися наведений М. Гертемакером факт про нараду держсекретаря з американським послом Уолтерсом, який напередодні консулювався зі своїми колегами з Великобританії, Франції та СРСР [14, р. 111]. Отже, США діяли не незалежно, а з урахуванням думки союзників. Головною причиною цього можна вважати намагання не стільки співпрацювати з ними, скільки не відштовхнути їх та надати легітимності своїй участі у процесі об'єднання. Важливим для Сполучених Штатів також було бажання відіграти свою роль у вирішенні німецького питання, що було можливим з огляду на наявність певних розбіжностей між західноєвропейськими країнами.

Хоча у січні 1990 р. СРСР вже обговорював питання, як саме буде проходити об'єднання, а не чи відбудеться воно взагалі, опозиція СРСР, Франції та Великобританії ще була наявною. Тому США намагалися знайти стратегію як найкраще залучити ці держави до процесу пошуку рішень, які б влаштували всіх.

До цього були залучені представники держдепартаменту та Ради національної безпеки США. За спогадами представників оточення Дж. Буша, була сформована доволі згуртована команда, завдяки якій Сполучені Штати відіграли провідну роль у процесі підготовки зовнішньополітичних аспектів об'єднання Німеччини. Найбільш активну роль відігравали радник президента з питань національної безпеки Б. Скоукрофт, його помічник Р. Гейтс, директор відділу Європи та СРСР Ради національної безпеки Р. Блеквіл, радник держсекретаря Р. Зоеллік, директор відділу планування політики Д. Росс та помічник держсекретаря з питань Європи Р. Сейтс [14, р. 159].

Робітники відділу, очолюваного Д. Россом, винайшли версію плану, який потім перетворився на концепцію “два плюс чотири”: тобто спочатку Східна та Західна Німеччини обговорять внутрішні аспекти об'єднання – економічні, політичні, юридичні, а потім разом із США, Великобританією,

Францією та СРСР – зовнішні аспекти: кордони, чисельність збройних сил, членство в альянсах, проблеми безпеки для сусідніх держав [14, р. 160].

29 січня 1990 р. Дж. Бейкер обговорив цю ідею з британським секретарем із закордонних справ Д. Хардом, який на той час перебував у Вашингтоні. Д. Хард погодився з цією концепцією, хоча і відзначав, що його уряд схилився більше до формули “чотири плюс нуль”, тобто союзники самі, без Німеччини, мали вирішити її майбутнє [14, р. 160]. Під час наступного візиту Дж. Бейкера до Європи, метою якого було саме прорекламувати винайдену концепцію, йому вдалося отримати схвалення цієї формули з боку Франції та Великобританії. І вже 13 лютого 1990 р. в Оттаві почалися переговори згідно з формулою “два плюс чотири”, на яких обговорювалися основні проблеми об’єднання Німеччини.

Участь США у самих переговорах по остаточному розв’язанню німецького питання та власне реалізація домовленостей потребує спеціального дослідження. Відзначимо лише, що на підготовчому етапі, виконуючи функції своєрідного посередника, США дійсно відіграли провідну роль у забезпеченні сприятливої зовнішньополітичної атмосфери процесу об’єднання. Збіг інтересів ФРН та США на цьому етапі дозволив обоє державам реалізувати свої власні завдання та сприяти збереженню стабільності у Західній та Центральній Європі. У цілому, активне залучення Сполучених Штатів до вирішення одного з проблематичних питань європейської безпеки періоду кінця 1989 – першої половини 1990 років зумовлювалося перш за все власними інтересами США.

Джерела та література

1. Kennan G. NATO and the Warsaw Pact // Kennan G. At the Century's Ending: Reflections 1982–1995. – N.Y.; L., 1996.
2. Time. – 1989. – November 27.
3. The New York Times. – 1989. – November 16.
4. The Washington Post. – 1989. – November 12.
5. The New York Times. – 1989. – September 6.
6. Gates R. From the shadows: the ultimate insider's story of five presidents and how they won the Cold War. – N.Y., 1996.
7. Hutchings R. American diplomacy and the end of the Cold War: an insider's account of U.S. policy in Europe, 1989–1992. – Washington, D.C., 1997.
8. Remarks and a Question-and-Answer Session with Reporters on the Relaxation of East German Border Controls // Public Papers of the Presidents of the United States. George Bush. [Дані – PPPUS] – Vol. 2., 1989. – Washington: United States Government Printing Office, 1990.
9. Tarpley W., Chaitkin A. George Bush: The Unauthorised Biography. – Washington, 1992.
10. Statement by Press Secretary Fitzwater on United States Assistance for East German Emigrants. November 9, 1989 // PPPUS. G. Bush. – Vol. 2., 1989.
11. Moens A. American Diplomacy and German Unification // Survival. – 1991. – November-December. – Vol. XXXIII, № 6.
12. Roundtable Discussion on Recent Developments in East Germany. 101 US Congress. House of Representatives. Committee on Foreign Affairs. Subcommittee on Europe and the Middle East. 21 November, 1989. – Washington, 1989.
13. Staden, von B. Diplomacy of German Unification // The Diplomatic Record 1989–1990 / Ed. by David D. Newsom: Institute for Study of Diplomacy. – Boulder, 1992.
14. Gortemaker M. Unifying Germany, 1989–1990. – N.Y., 1994.
15. Informal Exchange With Reporters. November 28, 1989 // PPPUS G. Bush. – Vol.2, 1989.
16. Statement by Secretary of State Baker, November 29, 1989 / Цит. по Hutchings R. American diplomacy...
17. The Washington Post. – 1989. – November 20.
18. Бессонова М.М. Проблема об’єднання Німеччини в контексті східноєвропейської політики США (1989 – перша половина 1990 рр.) // Історія очима молодих дослідників. Міжнародна наукова конференція. Збірник наукових праць. – Донецьк, 1999. – Т. 2.

Summary

The article is devoted to the problem of the USA participation in the solving of German Question. In the article the reaction of American political circles on the fall down of the Berlin Wall and G. Kohl's 10-points program of reunification of Germany is shown. As it was discovered – there were different points of view on the role of the United States in the decision-making process of German question, expressed by the American legislative and executive power representatives, American political scientists as well. During the preparation of the negotiations between Germany and other European countries devoted to the problem of unification of Germany the USA played a significant role and was the creator of formula “two plus four”. American participation was determined by American national interests in this region which suppose staying stay in Europe as an important player.